

Rapport 2012:5

Invändiga arbeten i Vä kyrka

Arkeologisk förundersökning 2012

Christer Carlsson

Rapport 2012:5

Invändiga arbeten i Vä kyrka

Arkeologisk förundersökning 2012

Christer Carlsson

Fornlämningsnr: 72
Vä 165:1, Vä socken
Kristianstad kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:5

Omslag: Schakt i Västra Varvgatan. Foto: Christer Carlsson

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Historik och fornlämningsmiljö	5
Resultat från den arkeologiska förundersökningen i januari 2012	6
Referenser	8
Administrativa uppgifter	9
Sydsvensk Arkeologi AB rapportserie 2012	10

Fig.1. Vä i Kristianstad kommun, Skåne.

Fig. 2. Undersökningsområdets läge vid Vä kyrka.

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi AB har utfört en arkeologisk förundersökning vid Vä kyrka i Vä socken, Kristianstad kommun, Skåne län. Undersökningen föranleddes av installation av ett nytt värmesystem och invändig restaurering av kyrkan. Rödragningen för det nya värmesystemet lades till stor del under golvet i kyrkan. Den totala mängden schakt inne i kyrkan uppgick till ca 100 m.

Inledning

Sydsvensk Arkeologi AB har den 18 januari 2012 utfört en arkeologisk förundersökning inne i Vä kyrka. Exploatören Vä-Skepparslövs kyrkliga samfällighet planerar att införa ett nytt värmesystem samt genomföra en invändig reparation av kyrkan. Det aktuella ärendet berör totalt ca 100 m långa anslutnings-schakt inne i kyrkan (Fig. 1-3).

Bakgrund

Den arkeologiska förundersökningen föranleddes av att Vä-Skepparslöv kyrkliga samfällighet önskade utföra en rad arbeten i Vä kyrka. Bland annat skulle ett nytt värmesystem installeras och enstaka delar av kyrkan renoveras. Kyrkan och kyrkogården ligger inom fornlämningsområdet RAÄ 72, vilket utgörs av Vä medeltida stadsområde. Av denna anledning lämnade samfälligheten in en ansökan om tillstånd för ingreppen till länsstyrelsen i Skåne län. Beslut i ärendet fattades i april 2010 (431-5131-10). Undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning den 18 januari 2012.

Historik och fornlämningsmiljö

Vä är beläget i nordöstra Skåne, ca 7 km sydväst om Kristianstad. Området omkring Vä utgörs av en småkuperad, öppen odlingsbygd med inslag av mindre skogspartier. Undersökningsområdet ligger i den centrala delen av Vä's historiska stadsområde, samt inne på den medeltida kyrkogården.

Vä är centralt beläget på den västra delen av Kristianstadslätten, just vid Nävlingeåsens sydöstspets. Orten kan, med svenska mått mätt, uppvisa en unik förhistoria och historia. Vår kunskap om Vä bygger främst på skriftliga källor och på de arkeologiska undersökningar som genomfördes av Berta Stjernquist och Egon Thun under åren 1945–1947 respektive 1962–1963 (Stjernquist, 1951; Thun, 1982).

Platsen kan uppvisa en kontinuitet från 100-talet e Kr fram till våra dagar. För järnålderns del är speciellt romersk järnålder och vikingatid/tidig medeltid väldokumenterade. Den romerska järn-

åldern är koncentrerad till Vassalyckan och S:ta Gertruds vång väster om dagens Vä. Det vikingatida/tidigmedeltida Vä täcker i stort sett det historiskt belagda bebyggelseområdet. Kyrkan i Vä uppförs troligen under tidigt 1100-tal och det anses att kungamakten står bakom byggandet. Det är troligt att en kungsgård en gång i tiden har legat i anslutning till kyrkan. Vä, eller åtminstone delar av staden, donerades till premonstratenserorden ca 1160–1170 och kyrkan kom att ingå i klosterkomplexet. År 1213 uppges att klostret i Vä har förstörts i en eldsvåda. Efter branden tycks klostret gradvis försvinna och verksamheten flytta över till Bäckaskog, där ett nytt kloster uppfördes. För Vä's del är den därefter följande tiden dåligt belagd, men år 1231 uppges det vara kungalev, det vill säga i kungens ägo. Under loppet av 1200-talet fick Vä vissa kungliga privilegier och dessutom omnämnes dess borgare som "villani", det vill säga stadsbor. Det är först vid denna tidpunkt som man börjar tala om "staden" Vä.

Vä har ibland något missvisande kommit att kallas för kvarnarnas och silversmedernas stad. Många andra näringar och funktioner satte säkerligen också sin prägel på livet i staden. Inte minst järnframställning och smide (Ödman 1993 s 27 f, Björk 2003).

Staden utsattes ideligen för härjningar och detta skulle slutligen bli dess fall. Efter Gustav II Adolfs plundring år 1612 återbyggdes inte staden, utan dess privilegier drogs in och borgarna uppmanades att flytta till det nyanlagda Kristianstad. Därmed var Vä's status som centralort förbi och orten fick i fortsättningen endast status som en vanlig bondby.

Resultat från den arkeologiska förundersökningen i januari 2012

Den arkeologiska förundersökningen inne i Vä kyrka visade inga tecken på att några äldre golvlager, gravstenar eller andra byggnadslämningar skadades av ingreppen. Schakten för de nya värmeledningarna grävdes över nästan hela kyrkorummet; i såväl koret och mittskeppet som i de norra och södra tvärskeppen. Schakten gjordes dock något grundare än vad det först var tänkt och blev till slut endast ca 0,2 m djupa. Det visade sig att golvet i Vä kyrka består av kalkstenshällar, vilka ligger i lager av murbruk och betong från 1960- och 70-talet. På många platser visade det sig även att äldre ledningar och rör redan löper under golvet. Detta tyder på att stora delar av kyrkorummet har varit uppgrävt i modern tid och att ett flertal olika installationer har ägt rum i kyrkan de senaste 50 åren (Fig. 3-5). De nya ledningarna kunde läggas på samma nivå som de befintliga ledningarna och inga ytterligare antikvariska åtgärder var därför nödvändiga.

Fig. 3. Schakt för det nya värmesystemet i det södra tvärskeppet. Delar av schaktet visade sig innehålla äldre ledningar, vilka låg i ett betonglager under golvet. Inga gravstenar eller äldre byggnadsdetaljer berördes därför av ingreppen. Foto Christer Carlsson.

Fig. 4. Schakt för det nya värmesystemet i det norra tvärskeppet. Schaktet visade sig endast innehålla moderna utfyllnadsmassor och inga gravstenar eller äldre byggnadsdetaljer påträffades. Foto Christer Carlsson.

Fig. 5. Schaktet i koret visade sig endast innehålla moderna lager av betong, vilka göts på 1960-talet runt kopparrören i det äldre värmesystemet. Foto Christer Carlsson.

Referenser

- Björk, T. 2003. Just Another Central Place? A Critical Description of Vä. Lund Archaeological Review 2001.
- Stjernquist, B. 1951. Vä under järnåldern. Lund.
- Thun, E. 1982. Vä. Järnålder medeltid. Rapport. Örebro.
- Ödman, A. 1993. Järnskatt och borglän, II. Ale 1993:1

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	100029
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-5131-10
Datum för beslut:	2010-04-07
Län:	Skåne
Kommun:	Kristianstad
Socken:	Vä
Fastighet:	Vä 165:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 3D 1i
Koordinatsystem:	Sweref 99
X koordinat:	6205594
Y koordinat:	443041
Höjdsystem:	RH 2000
M ö.h.	29 m.ö.h
Fältarbetstid:	18 januari 2012
Antal arbetsdagar:	0,5
Antal arkeologtimmar:	4
Antal maskintimmar:	0
Exploateringsyta:	Ca 100 m ²
Undersökt yta:	Ca 100 m ²
Platschef:	Christer Carlsson
Personal:	Christer Carlsson
Uppdragsgivare:	Vä-Skepparslöv kyrkliga samfällighet
Dokumentationsmaterial:	Fotografier och ritningar, Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	12 000 SEK

Sydsvensk Arkeologi AB rapportserie 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson

